

Biti vzgojitelj – nov zagon

■ **Daniele Bruzzone**, prof. dr., je redni profesor na Pedagoški fakulteti Katoliške univerze v Piacenzi, v Italiji. Predava občo pedagogiko, pedagoško komunikacijo, pedagoško načrtovanje, predšolsko pedagogiko in pedagogiko najstništva. Preučuje filozofijo vzgoje in izvaja različna izobraževanja za razvoj odnosnih in čustvenih kompetenc strokovnjakov, zaposlenih v družbeno-vzgojnem okolju, v zdravstvu in podjetjih. Bil je predsednik Zdrženja logoterapije in Franklove eksistencialne analize (2012–2021), je član Mednarodnega združenja za logoterapijo in eksistencialno analizo pri Inštitutu Viktorja Frankla na Dunaju. Objavljal je sedem monografij v italijanščini in tri v španščini ter več kot 50 strokovnih člankov.

Razmišljamo o tem, kaj nam sporoča nelagodje, ki ga ob spremembah v družbi doživljajo mladi, in kako lahko na to odgovorimo vzgojitelji.

Tema o vzgoji vedno, danes pa še toliko bolj, zahteva določen napor: da se soočimo s kompleksnim stanjem brez pretiranega poenostavljanja; da poskušamo razmišljati širše, zato da bi ponovno našli smernice smisla (in s tem »nov zagon«), in da prenovimo vzgojni etos, ki ne bo le ponovno obnavljanje tistega, kar je bilo, ampak da iznajdemo nekaj, česar še ni.

Psihiater Viktor Frankl (1990), začetnik eksistencialne analize, je rad ponavljal, da ima vsaka doba svojo nevrozo in potrebo po svoji psihoterapiji. Če to misel prenesemo na vzgojo, moramo reči, da ima vsaka doba svojo krizo in zato potrebuje prav poseben vzgojni odgovor. Zato bi po mojem mnenju lahko razmišljali, kaj se je spremenilo (npr. pri današnjih mladih in na splošno v družbi, ki jih obkroža) in kaj je treba spremeniti v načinu razmišljanja o vzgoji in pri vzgojnem delovanju. Pri tem nam bo pomagalo delo Gustava P. Charmeta (2005), ki ne piše samo o tem, da so se mladi spremenili, temveč poskuša tudi razložiti, zakaj.

Predvsem gre za spremembo, ki je posledica družbene preobrazbe in ki se kaže v prehodu od etične k čustveni družini, torej od družine, katere glavna naloga je bila prenos pravil in vrednot, k tisti, katere glavna naloga je prenašanje čustev in varnosti. Do tega prehoda ni prišlo samo v družini, ampak se je to zgodilo tudi v družbi: npr. emancipacija ženske in omejevanje očetovske vloge

zgolj na skrbnika (ang. *caregiver*); upiranje avtoritarizmu in sprejemanje bolj empatičnih in liberalnih vzgojnih slogov; preusmerjanje šolstva bolj v naloge negovanja in skrbi (in ne več samo izobraževanje ter selekcija). Zaradi vsega tega družba danes občuti neravnovesje med čustvenimi, materinskimi (nega, ljubezen, nežnost) in očetovskimi značilnostmi (pravilo, vrednota, samostojnost).

Kriza mladih je odsev družbene krize

Mladi so krhki in nesramni, pravi Charmet (2005). Vendar sem prepričan, da krhkost (tudi krhkost mladih) ni nujno negativna, toliko manj patološka. Pogosto je prav nasprotno – povezana je z lepoto, občutljivostjo in dragocenostjo. A to, kar je krhko, kot na primer kristalni predmet, se lahko razbije: običajno ga ščiti ovoj, ki zmanjšuje njegovo ranljivost in zmanjšuje možnost, da bi se razbil. Če pa ni zaščite (npr. škatle), tedaj krhkost postane stanje tveganja.

Na začetku petdesetih let je ameriški psiholog Rollo May trdil, da je glavni problem oseb praznina, dolgočasje, apatija in ravnodušje. Zapisal je, da mnogi ne samo da ne vedo, kaj hočejo, temveč se jim sploh ne sanja, kaj čutijo (May, 1971). Zdi se nam, da govori o številnih današnjih mladih. Ali to pomeni, da je značilno najstniški problem postal kroničen in nerešen? Ali to pomeni, da sama družba ostaja v procesu najstništva? V nekem smislu je morda res tako: običajna kritičnost mladih let se je zaradi nekaterih kulturnih preobrazb podaljšala in se zasidrala kot kriza, ki pa ni več kriza mladih, ampak kriza družbe. Kot bi hoteli reči: danes je čas nenehne krize, zato pravi

izziv ni v reševanju krize, ampak v tem, da se naučimo biti (ostati) v njej, ne da bi se izgubili (Benasayag in Schmit, 2004).

Umberto Galimberti trdi, da se mladi ne izgubljajo toliko zaradi nečesa, česar sami nimajo, kolikor zaradi nihilistične družbe, ki jim jemlje tisto, kar najbolj potrebujejo za rast, in sicer vidik smisla. »Če je človek,« kakor pravi Goethe, »bitje, ki je usmerjeno k ustvarjanju smisla v puščavi nesmisla, ki jo nihilistično ozračje našega časa širi, nelagodje ni psihološko, temveč kulturno« (Galimberti, 2007). Menim, da je to odločilni vidik, ki bi ga morali upoštevati v razpravah o nelagodju mladih in pri načrtovanju družbenega delovanja. Če je torej nelagodje kulturno in ne psihološko dejstvo, potem ne potrebujemo kliničnega, temveč vzgojni odgovor.

Občutek nelagodja – klic po smislu

V zadnjih letih se množijo razprave na temo nelagodja, ki pomeni vsesplošno stanje slabega počutja (in je nekoliko neopredeljen pojem) in ki lahko dolgoročno vodi v nasilje in izsiljevanje, v tvegano vedenje, odvisnost od mamil, na stranpoti, v depresijo in samomor.

Italijanska beseda za nelagodje (*disagio*) izhaja iz latinske besede *dis-* (negativni predznak) in glagola *ad-iacere* (biti ob, pri, zraven, blizu): označuje nekoga, ki se počuti na robu, izključenega, daleč, osamljenega, je kot tujec, nemiren (saj ne more ostati na nekem kraju).

Tako nemirno 'potepanje' in odtujenost se izražata v več oblikah: da smo oddaljeni od sebe (vedno bolj pogosto govorijo o čustveni nepismenosti mladih); da smo

oddaljeni od drugih (naraščajo individualizem, virtualizacija odnosov, vedno večja zasebnost življenja in erozija javnega etosa ter družbenega in političnega delovanja); da smo oddaljeni od prihodnosti in možne sreče (občutek negotovosti in nezaupanja v lastno prihodnost mlade pogosto sili, da so osredotočeni samo na 'tukaj in zdaj', brez kakih večjih načrtov).

Toda pojav nelagodja nam s tem, ko nam pokaže vrzel, pomanjkanje in oddaljenost od nečesa, pokaže tudi neko odprtost in težnjo, željo, namen, ki se trudi doseči svoj cilj – voljo po pristnosti, intimnosti, prihodnosti in smislu. Nelagodje nam torej govori o volji mladih, ki bi radi znova vstopili v pristen odnos s seboj, z drugimi, s svojo prihodnostjo, z življenjem.

Morda je za današnje mlade vse to težje, kot je bilo to za prejšnje rodove. Brez dvoma imajo v obilju od česa živeti, ni jim pa vedno jasno, za kaj živeti. S težavo si zastavljajo trajnejše cilje, življenje s težavo sprejemajo kot dolgoročni projekt, prav tako si s težavo začrtajo smer, s čimer bi življenju dali smisel, za katerega bi se splačalo živeti in tudi trpeti.

Zdi se mi, da je v preteklosti večji del te naloge opravila družba: življenje posameznikov sta vodila močno izročilo (tradicija) in močna avtoriteta. V primerjavi z mladino nekoč imajo naši najstniki dejansko več možnosti in svobode za odločanje, a so tudi bolj sami in v večji stiski pred izbiro. Ker so zunanji 'pripomočki' (družina, šola, država, Cerkev itd.) oslabei, morajo najstniki bolj odločno računati nase in imeti večjo notranjo moč – večja je namreč svoboda, večja je odgovornost in zato večje tveganje. Vzgojitelji (starši, učitelji itd.) imajo ob vsem tem dve možnosti: ali utrjujejo zunanje 'pripomočke', tako da znova vsiljujejo avtoriteto, ali pa vlagajo v notranji 'pripomoček', to je v vest. Glede na obe možnosti je seveda druga edina res vzgojna, a je tudi najtežja.

Vzgoja – dejanje ljubezni

Kadar Viktor Frankl piše o vzgoji, izbere prav drugo možnost. V knjigi *Bog v podzavesti* piše, da živimo v dobi, v kateri se občuti popolno pomanjkanje smisla. V taki dobi naloga vzgoje ni v tem, da bi prenašali znanje, ampak bolj to, da bi izostrili vest do te mere, da bo posameznik uvidel potrebe,

René Magritte, *Clairvoyance* (1946)

ki se skrivajo v posameznih okoliščinah (Frankl, 1990). Ta misel se mi zdi bistvenega pomena, ker kaže na vsaj dva pomembna vidika. Prvi zadeva metodo: vzgajati ne pomeni prenašati, temveč izostriti (izboljšati), zato vsako enosmerno in zgolj izobraževalno dejanje samo po sebi še ni vzgoja. Drugi vidik zadeva vsebino: namen vzgoje ni samo pridobivanje znanja (predmet znanja), temveč vest (subjekt znanja).

Chiara Lubich (2001) zato ustrezno označi vzgojo kot pot in proces humanizacije, da postanemo in uresničimo to, kar moramo biti. Toda to, kar moramo biti, ne more biti izven osebe (ta je enkratna in neponovljiva), ki gre skozi ta proces. Namen vzgoje ne more biti nekaj zunanjega ali drugačnega od osebe, ki jo vzgajamo, kajti cilj je prav ona kot oseba.

Kot poudarja tudi Rollo May, mora biti namen vzgoje v tem, da podaljša in poglobi vest. A tudi tu pozor: vzgajati za vrednote ne pomeni preprosto pridigati o njih ali jih prenašati. Bolj kot to je mlade treba navaditi, da si zastavijo vprašanje o pomenu in o vrednotah, ne pa da jim dajemo samo odgovore. Zato May meni, da ni toliko pomembno, da učitelji podajajo učencem vsebino vrednot, ampak da se učenci naučijo vrednotenja (May, 1971). Morda se prav v tem skriva dodaten izziv, da bo treba v dobi, v kateri so vsebine o poučevanju in vzgoji eksponentno pomnožile, ponovno vlagati v procese.

Povsem primerno je, da smo na kongresu spregovorili o vzgoji kot o dejanju ljubezni.

V čem pa je ljubezen? Ljubezen je pravo pravcato metafizično, skorajda preroško dejanje: kajti (ljubezen) druge osebe ne vidi take, kot je, pač pa si prizadeva, da bi postala to, kar lahko postane. Morda je prav to bistvo vzgojnega dejanja: verjeti skupaj z drugim (še preden se on nauči verjeti v to), da lahko raste in se spremeni. Zdi se mi, da ta lepa slika Magritte prav to izrazi v vsej polnosti: biti kot umetnik, ki vidi v jajcu pred seboj tisto, kar jajce še ni, in ne nariše jajca kot takega, ampak ptico, ki bo zrasla iz njega.

Verjamem, da to pomeni, da se vedno potrudimo, da na druge in na svet gledamo s pedagoškim pogledom, ki je zelo podoben pogledu Boga (ta je hkrati Oče in Mati) – ker je brez dvoma On edini pravi Vzgojitelj človeka. ◀

Prevedla in uredila: Petra Vončina

Viri in literatura

- Benasayag, Miguel; Schmit, Gérard (2004): *L'epoca della passioni tristi*. Milano: Feltrinelli.
- Charmet, Gustavo Pietropolli (2005): *Adolescenza. Istruzioni per l'uso*. Milano: Fabbri.
- Frankl, V. Emanuel (1990): *Dio nell'inconscio*. Brescia: Morcelliana.
- Galimberti, Umberto (2007): *L'ospite inquietante. Il nichilismo e i giovani*. Milano: Feltrinelli.
- Lubich, Chiara (2001): *Lezione in occasione del conferimento della laurea h.c. in pedagogia*, Washington 2000. *Nuova Umanità*, 3–4.
- May, Lorro (1971): *L'amore e la volontà*, Roma: Astrolabio, 1971.

Opomba

- Daniele Bruzzone je svoje predavanje z naslovom *Vzgojitelj danes: nov zagon* predstavil oktobra 2010 na evropskem pedagoškem kongresu *Vzgoja – dejanje ljubezni* v Trentu v Italiji, ki se ga je udeležilo tudi 50 učiteljev in vzgojiteljev iz Slovenije. Zaradi prostorske omejitve je prispevek skrajšan.